

Компаративний аналіз кримінальних субкультур в структурі суспільства

Лекція 10. Особистість і атрибути кримінальної субкультури

План

1. Кличка в кримінальному середовищі.
2. Клятва і прокляття в кримінальній субкультурі.
3. Татуювання – атрибут кримінальної субкультури.
4. Тюремна лірика.

Література:

1. Александров Ю. К. Очерки криминальной субкультуры. Москва : «Права человека», 2001. 152 с.
2. Мальцев О. Методическое пособие по исследованию субкультуры «Нарисуйте субкультуру». Одесса : ЧП «Издательский дом «Патриот», 2021. 130 с.

1. Кличка в кримінальному середовищі

Кличку (*кличуха, поганяло*) має переважна більшість засуджених, а також осіб, які перебувають у СІЗО, а також співробітникам пенітенціарних установ. У цих кличках можуть відображатися: *фізичні дані людини* («Кривий», «Косий»), *психологічні особливості особистості* («Шизік», «Дурень»), *зовнішність* («Рудий»), *специфіка злочинної діяльності* («Курортник»). **Кличка є обов'язковим атрибутом кримінальної субкультури.** Кличка, як правило, дається одна і на все життя. Але нерідко бувають випадки, коли засуджений має кілька кличок, кожна з яких відображає щось своє в його характері або манері поведінки.

Основні функції кличок: 1) один із засобів *деперсоналізації людини* (при наділенні її прізвиськом принизливого характеру типу «Лопух», «Холера» тощо); 2) засіб *персоналізації особистості* (надання звучної клички типу «Король», «Діамант»); 3) *заміна прізвища* (наприклад, «Ворон» від Воронова, «Кузнець» від Кузнецова, «Нікон» від Ніконова); 4) *закріплення статусу особи* (високого або низького) в груповій ієрархії («Король», «Лорд», «Лакей»). 5) *іронічне підкреслення фізичного або психічного стану особистості* («Малюк» може означати дуже високу людину, «Професор» або «Доцент» – дуже тупу людину. Часто клички присвоюють за національністю: «Ара» – вірменин, «Бульбаш» – білорус).

Позбутися клички дуже важко, практично неможливо. У той же час спостерігається таке явище, як зміна прізвиська. Його змінюють, якщо підвищується або знижується статус засудженого. При **коронації** (зведенні в ранг злодія в законі) присвоюється нова кличка.

2. Клятва і прокляття в кримінальній субкультурі

Клятва – це дане засудженим слово (слово честі), якого необхідно дотримуватися. У кримінальній субкультурі є свої специфічні висловлювання, пов'язані з поняттям «клятва»: *божба* – клятва, *божитися (забожитися)* – клястись (поклястися), *пробожиться* – порушити (не виконати) дану клятву. Як правило, клятви у злочинному світі мають асоціальне чи кримінальне значення та звучання.

Клятви носять безкомпромісний і найчастіше суворий характер. Цим досягається зміцнення згуртованості кримінальної групи, оскільки зазвичай *той, хто пробожився*, виконує (або його змушують виконувати) будь-які асоціальні дії в разі невиконання ним або порушення даної клятви. Особи, які не виконують даної ними клятви, як правило, переходять на нижчі щабелі (часто на найнижчі, тобто в категорії ображених, півнів тощо) у злочинному «табелі про ранги». Особливо велику роль клятви відіграють серед неповнолітніх злочинців, де за їх виконанням (невиконанням) стежать особливо суворо.

Клятви умовно можна поділити на такі групи: 1) *загальні клятви*, коли особа клянеться дотримуватися тюремних законів та традицій, не вступати до складу активу, не мати жодних підозрілих справ з правоохоронними структурами тощо; 2) *приватні клятви*, коли той, хто поклявся, повинен виконати дану ним обіцянку в конкретній справі, наприклад своєчасно повернути картярський борг; 3) *перевірочні клятви*, коли у відповідь на звинувачення у допущеному проступку (*запороному косяку*) обвинувачений клянеться своєю честю і своїм становищем, що він не допустив порушення неформальних правил.

Приклади клятви: «*Лягавим буду!*», «*Сукою буду!*» означає, що в разі порушення клятви особа втрачає статус у групі. «*Слово пацана!*» Це клятва неповнолітніх: той, хто її порушив, стає чушкою, смітником тощо. «*Вік свободи не бачити!*» Той, хто не стримав клятви, повинен вчинити грубе порушення режиму чи злочин.

Прокляття – це словесне побажання комусь нещастя, невдач, втрати здоров'я тощо. **Мета прокляття** – нанесення особі того, кого проклинають моральної та психологічної травми. Проклинається зазвичай не тільки особа, якій бажають усіляких бід, а й її родичі, особливо мати. Прокляття виражаються у грубій нецензурній формі. Обмін прокльонами у кримінальному світі – це не просто *словесна дуель*. Це справді *психологічна боротьба*, в якій один із проклинаючих має здобути перемогу. До особи, яка програла поєдинок прокльонів (а

вони проходять при свідках), якихось санкцій не застосовується, але в той же час становище того, хто програв, може похитнутися.

Основні правила змагань у прокльонах: 1) Відповідати на прокляття може рівний рівному (наприклад, блатний – блатному, мужик – мужику, ображений – ображеному); відповідати на прокляття особі, яка займає більш високий ступінь у злочинній ієрархії, не можна; 2) перемогу здобуває той, хто на прокляття протилежної сторони відповідає швидше, логічніше, забористіше і віртуозніше; 3) Поразка у змаганні обміну прокльонами не завжди, але найчастіше веде до зниження статусу в злочинній ієрархії.

3. Татуювання – атрибут кримінальної субкультури

Татуювання (партак, наколка, картинка і т.д.) – це нанесення на тіло малюнків, написів, абревіатур тощо, шляхом введення під шкіру фарбуючих речовин за допомогою спеціальних пристроїв. Умовно татуювання можна розділити на три великі групи: 1) татуювання, що означають *самоствердження або наслідування комусь* (з-поміж значущих для тих осіб, які наносять); дана група характерна тим, що показує ціннісні орієнтації суб'єкта; 2) татуювання, пов'язані з якимись особистими (іноді інтимними) або іншими значущими *подіями, що мали місце у житті носія*; 3) татуювання, пов'язані з *кримінальним минулим* або бажанням носія наслідувати комусь із осіб з кримінальних груп.

Символіка татуювань у кримінальному середовищі пов'язана з традиціями, звичаями та законами кримінальної субкультури. За змістом татуювання можна **диференціювати** так: 1) *інформаційно-ієрархічні*, що показують, яке місце у злочинній «табелі про ранги» займає та чи інша особа (злочинці у законі, блатний, мужик, півень); орієнтують членів кримінальної спільноти на вибір манери поведінки зі знов прибулими; визначають права та обов'язки татуюваної особи; 2) *особистісно-настановні татуювання* розкривають риси біографії татуюваного, його ставлення до різних видів діяльності, до правоохоронних органів, до протилежної (і не тільки) статі; часто вони носять загрозливий характер; сюди ж належать татуювання, що виражають наміри вчинити втечу, ставлення до алкоголю, наркотиків і т.д.; 3) *сигнально-відокремлювальні татуювання* є своєрідними розпізнавальними знаками, що показують належність їхнього носія до певної стійкої злочинної групи; крім того, вони можуть служити як засіб контакту між носіями, які є незнайомими між собою, але мають одне і те ж татуювання; 4) *злочинські (тюремні) татуювання* означають, що їх носії

побували в місцях позбавлення волі, у спецшколі, спецПТУ, приймальнику-розподільнику, виховній колонії; вони означають, що носій знає тюремну субкультуру; 5) *професійні татуювання* позначають належність (або бажання належати) до будь-якої професії; даний вид татуювань особливо поширений серед осіб, які служили на флоті, в армії, ВДВ тощо; 6) *пам'ятні татуювання* наносяться на згадку про якісь особливо значущі для носія події в їхньому житті; 7) *сексуально-еротичні татуювання* демонструють сексуальну орієнтацію, відображають мрії про майбутні сексуальні контакти (особливо поширений серед молоді).

4. Тюремна лірика

Тюремна лірика представлена піснями, частково віршами. Авторів арештантських пісень та віршів встановити неможливо, тому вони сприймаються як «народна» творчість. Ця область кримінальної субкультури майже не досліджена, хоча вона отримала досить широке поширення не лише у кримінальному середовищі, а й у суспільстві в цілому. Аналіз засвідчує, що Висоцький, Галич, Розенбаум, і частково Окуджава, не кажучи вже про менш значних представників авторської пісні, виростили з так званої *блатної лірики*. У тюремній ліриці насамперед *оспівається культ особистої незалежності*, свободи волі та прагнення до неї, взаємовиручки та помсти (хоча і називається це *зłodійською дружбою*). Мова тюремної лірики надзвичайно багата, і хоча рима часто «кульгає», це компенсується щирістю, іронічністю, лексичною оригінальністю та незвичайним будованням фраз.

Основні моменти тюремної лірики: 1) *відношення до матері* (глибоко шанобливе – хоча в реальному житті це і не відповідає дійсності, сповнене співчуття та ніжності); 2) *відношення до жінки* як правило, негативне; 3) *ставлення до злочинної діяльності* (майже у всіх піснях та віршах загалом висловлюється жаль, що автору довелося стати на шлях злочинного життя з різних, як правило від нього не залежних, причин); 4) *ставлення до правоохоронних органів* (виключно негативне, злобно-іронічне); 5) *відношення до себе* (як правило, жалісливе, що прагне себе виправдати).

До тюремної лірики, як до частини тюремної творчості, можна також віднести різні історії, які нібито мали місце у тій чи іншій ВУ, у яких засуджені, як діючі особи, виглядають на голову вище ментів, а останні є, як правило, «дурнями». Найбільш відомим з цих міфів є міф про те, як один кмітливий зек спорудив з бензопилки мінівертоліт, за допомогою якого на очах здивованих ментів перелетів через усі огорожі.